

Crusafont i Teilhard de Chardin: un document

per Thomas F. Glick

El 1970, els editors del *Dictionary of Scientific Biography* em demanaren que preparés l'article sobre Pierre Teilhard de Chardin, el paleontòleg jesuïta els escrits del qual s'adherien a un punt de vista sobre l'evolució humana consonant amb la teologia cristiana. Evidentment jo no era la persona més indicada per dur a terme aquesta tasca, però em van elegir pel meu interès en l'impacte que causà Darwin en els païos catòlics i també perquè creien que, si no compromès ideològicament amb la qüestió del mecanisme evolutiu (sovint Teilhard fou descrit pels seus antagonistes com un Lamarckià o un ortogenetista teològic), si més no, seria objectiu. En el món angloparlant, havia estat pràcticament impossible escriure desapassionadament sobre el tema des de la cèlebre diatriba de P.B. Medawar el 1961, en el qual descriví la filosofia evolutiva de Teilhard com "un disbarat, adornat amb una varietat de conceptes metafísics abarrocats" i assenyalava que tots els qui presentessin les idees del jesuïta sota un prisma favorable, eren uns babaus.

Els editors tenien raó. Jo no tenia cap interès a adoptar la posició habitual contra l'ortogènesi o l'evolució en línia recta per dues raons. En primer lloc, coincidia amb Theodosius Dobzhansky que Teilhard, si més no en els seus darrers anys, no fou un ortogenetista ortodox sinó que més aviat s'apropà al clàssic punt de

Aquesta es, sens dubte, la fotografia més coneguda del pare Teilhard de Chardin.

Xina ha estat el principal camp d'activitat de Teilhard de Chardin (el cinquè començant per l'esquerra).

vista Darwiniana de la selecció. L'*basard dirigé* que ell veié com a guia del procés selectiu, també podia ésser guiat internament, i des de fora. En segon lloc, pensava que els qui havien centrat el debat sobre Teilhard únicament en la conseqüència dels mecanismes evolutius no havien arribat a entendre l'aspecte més interessant i important del "fenomen Teilhard", que no era de naturalesa cognitiva, sinó més aviat social.

Degut a la popularitat dels escrits filosòfics de Teilhard, que començaren el 1955 amb l'aparició de *Le Phénomène humain*, milions de persones de països catòlics es veieren transportades dins l'òrbita del discurs evolutiu, del qual havien estat excloses prèviament, i, per fi, a França, Espanya i Itàlia, Darwin fou eximit de les acusacions polítiques i ideològiques dels darrers cent anys. Probablement aquest fou un canvi cognitiu de grans dimensions. Volia estudiar aquest procés més detalladament, per la qual cosa vaig escriure a Miquel Crusafont per preguntar-li sobre la introducció del pensament

de Teilhard a Espanya i el paper que hi va jugar. La seva resposta, una carta datada l'1 de novembre de 1971, és la següent:

"Es seguro que antes de 1940 debía conocer algo del teilhardismo el Profesor de Biología de Madrid, D. Antonio de Zulueta, por más que en España puedo asegurar que no circulaban las hojas ciclostiladas de trabajos de tipo especulativo. Yo fui el primero en verlas entrar en contacto con la Srta. Jeanne Mortier y con la hermana del P. Teilhard ("Claude Aragonnès") hacia 1950. Yo mismo había intentado entrevistarme con Teilhard aunque infructuosamente en París cada vez que fui desde 1946 que fue la primera vez a Teilhard en 1947 (...). En 1955 cuando murió el P. Teilhard me nombraron único miembro español del Comité Francés de publicación de las obras del insigne jesuita y publiqué una síntesis bastante larga de "El fenómeno humano" en castellano y en Madrid. Los profesores (Bermudo) Meléndez y (Emiliano) Aguirre le dirían que entraron en él por mi influencia."

Posteriorment, mentre treballava amb els nombrosos articles que m'envià, vaig començar a veure més clarament el perfil del ressorgiment de la biologia evolutiva a Espanya, els anys 1950. No hi ha cap dubte que, fomentant un programa de recerca teilhardiana, Crusafont també aconseguí portar a l'Espanya de la postguerra les primeres discussions obertes sobre la teoria sintètica darwiniana.

Amb la intenció de demostrar els processos ortogenètics, Crusafont i Jaume Truyols perfeccionaren unes poderoses eines estadístiques que es guanyaren l'admiració de G.G. Simpson, un líder neodarwinia i fundador, igualment, de la biologia matemàtica. Encara que Simpson no estava d'acord amb el significat dels resultats, no només veia amb bons ulls la seva metodologia sinó que també contemplava, amb biòlegs estrangers, la discussió filosòfica que fomentà Crusafont en diferents simposis com una empresa valuosa. Retrospectivament, hom podria caracteritzar el programa de recerca de Teilhard de simpsonia, malgrat

les marcades divergències filosòfiques entre ambdós paleontòlegs. L'associació de Crusafont amb Teilhard ha tendit a obscurir els trets darwinians de la seva tasca.

Finalment, vaig conèixer en Miquel al simposi sobre l'evolució celebrat a la nova Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona el mes de desembre de 1982, on l'ara malalt biòleg pronuncià una conferència amb prou feines audible sobre la perspectiva teilhardiana. En el col·loqui de després vaig preguntar-li si la caracterització que havia fet Dobzhansky sobre el teilhardisme com a ortogenetisme ortodox significava que era seleccionista, i em respogué afirmativament (la interpretació de Teilhard per part dels biòlegs francòfons és, sens dubte, totalment diferent). Al capvespre, en una petita conversa, vaig intentar resumir la significació històrica de l'any de Darwin a Catalunya, remarcant el fet que foren Crusafont i els seus col·laboradors els qui "van fer possible obrir fractures en la barrera ideològica que abans havia impedit la lliure circulació de la ciència evolucionista per tota la Península" i, en definitiva, la pròdiga aclamació catalana de Darwin el 1982 només podria entendre's respecte la seva carrera. Després, em féu una abraçada, tot dient que sempre havia tingut l'esperança que algú diria justament *allò*. Penso que aquest és el seu llegat: aquest lloable paleontòleg, amic, com Teilhard, de George Gaylord Simpson, malgrat les profundes diferències filosòfiques, fou més que ningú el renovador del discurs evolutiu a Espanya, que féu possible el restabliment de la imatge de Darwin al seu legítim lloc d'honor.

Thomas F. Glick